ՎԵՑՏԱՍՍԱՆԵՐՈՐԴ — ՏԱՐԻ — ԹԻՒ — 791 — ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ — 6 — ԱՊՐԻԼ 1867

ՄԱՍԱՍ

ԼՐԱԳԻՐ

Կ. Պոլսոյ համար Տարեկան 100 ղրշ.
Վեցամսեայ ,, ,, 55 ,,
Գաւառաց համար Տարեկան 110 ,,
Վեցամսեայ ,, ,, 60 ,,
Մեծ թիւը՝ 2 ղրշ.
Ծանուցմանց տողը մէկ անգամի համար 3 ղրշ. երկու անգամի համար 2 ղրշ.

Դուրս գացած լրագրաց համար ծախքը խմբագրութեան վրայ է:

Լրագրոյս վերաբերեալ համակ կամ որ եւ իցէ գրութիւն խմբագիր-Տնօրէնին պիտի ուղղուի. եւ հանդիսաց ծախքը ալ դրկողին վրայ է:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 6 ԱՊՐԻԼ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Անցեալ տասը տարին նշանաւոր եղաւ՝ պատմութեան մէջ. քաղաքակրթութեան աշխարհագրութեան կրած մեծամեծ փոփոխութիւններով։ Եւրոպայի աշխարհացոյցն արդէն փոխուեցաւ, նոր Իտալիա մը եւ նոր Գերմանիա մ'ելան եւ թերեւս քանի մը տարիէն ուրիշ ոչինչ նուազ կարեւոր փոփոխութիւններ ալ կատարուին աշխարհիս միւս կողմերը։ Թէպէտ կեդրոնական Ասիոյ մէջ երաց վիճակն հընոց'ի վեր թանձր վարագուրի մը ներքեւ ծածկուած է, բայց այսչափս դիտցուած է որ Ռուսիա հաստատապէս կը յառաջանայ դէպ'ի Հնդկաստան եւ Կասպից ծովուն արեւելեան կողմը նոր դաւառ մ'ալ կաւելցնէ իր ընդարձակ կայսրութեան։ Ամերիկայի մէջ Մէքսիկայի վիճակն ուր մը նայելիքը տակաւին թէպէտ յայտնի չէ, բայց կերեւի որ Մեծ-հասարակապետութիւնն այն կողմերն ալ իր թեւերը պիտի տարածէ, եւ Ռուսական Ամերիկան ալ առնելով, բոլոր հիւսիսային Ամերիկան Պէհրինկի նեղուցէն՝ մինչեւ Լանամայի կիրճն իր ղօրութիւնը պիտի ղդայ։ Միացեալ-Նահանգաց այս աճեցուն ազդեցութիւնէն Հնդկիա իր Բրանտայի երկիրներն՝ պահպանելու համար զանոնք զատ դաշնակցութեամբ մը կը կապէ, բայց այս դաշնակցութեան անատոյգ ապագային վրայ ինք ալ վստահ չկրնալով ըլլալ՝ դրեթէ Բրանտան ինք իր բաղդին կը ձգէ, եւ Բրանտայիները կարելի եղածին չափ իրենք զիրենք պաշտպանելու վիճակի մէջ դնելէ ետեւ իր պարտաւորութիւնը կատարած կը համարի։ Բոլոր հարաւային Ամերիկայի հասարակապետութիւններն ալ անդադար յեղափոխութեանց եւ պատերազմներու մէջ են, որոց հետեւութեան պատճառաւ հազիւ թէ մէկ տկար արձագանքը կը հասնի մեզ։ Եւ հա այսպէս հին տահմանագլուխները կի՛ յնան եւ նոր տերութիւններ յերեւան կուգան նոր տահմաններով։ Նապոլէոն կայսեր ըսած ժողովրդոց ամէն հանգամանքներն տեղ տեղ կատարուեցան, ուրիշ տեղեր ալ կատարելու փորձեր կըլլան։

Երբարեւ հին ժամանակաց մէջ ալ մեծ փոփոխութիւններ կատարուած են, բայց ներկայ ժամանակիս մեծ շարժումներն այն տարբերութիւնն ունին որ հին առեղնուան պէս բռնաւորաց կամքէն յառաջ չեն գար, այլ ժողովրդոց կամաւոր միտումներէն։ Ինչպէս գերմանացի անուանի պատմագիր մ'ալ, Պ. Կերվինուս, կըսէ. «այս ժողովրդական շարժումներն երբեմն դանդաղ եւ մերթ ընդ մերթ ընդհատեալ են, քանզի ժողովուրդք ալ զանազան ու բազմաթիւ են, բայց այսու ամենայնիւ շարժումներն իրենց ընթացից կը հետեւին եւ այս նախապատրաստական դործը մեծ ղօրութիւն մ'ունի։ Եթէ անոր արդիւնքն եռանդուն ու անհամբեր ոգիներն առ այժմ կը վհատեցընէ, այնպիսի մեծ եւ ապահով խոստումներ ալ կուտայ, որք ամենէն թախծեալ սրտերուն մէջ անդամ ղդայում մը կը զարթուցանեն թէ մեր ժամանակին մէջ ապրիլը կարժէ . . . : Երբէք երկրագնտիս ամէն մասերուն յարաբերութիւններն այսչափ կատարեալ, միութեան միջոցներն այսչափ բազմազան, աւելուտուն այսչափ արագ եւ ընդհանուր, դիտութիւններն այսչափ ծաւալեալ, ուսմունքն այսչափ դիւրամատոյց, մարդոց ամէն տեսակ դործերու յարմարութիւնն այսչափ մեծ, բարեկեցութիւնն եւ կենաց դիւրութիւններն ու վայելչութիւններն այսչափ ընդհանրապէս տարածուած չէին. բայց առանց ամենքն ալ այնչափ ընդհանրապէս տենչացուած չէին ինչպէս մեր ժամանակը։ Ընտանեկան կենաց ամէն ճիւղերուն մէջ'ի դործ դրուած ժրութիւնը հասարակային կենաց մէջ ալ անցած է։ Ժողովրդք քաղաքականութիւն ընել կ'սկսին եւ իրենց բնաղդեցութեամբ իրենց պահանջումները կը ծրագրեն, ըստ իրենց օգտից եւ պիտոյից պարզ տրամաբանութեամբ մ'այն պահանջումները կը պնդեն՝ առանց իրենց հակառակորդաց դիմադրութենէն եւ առժամանակեայ յաղթութիւններէն զարհուրելու։ Պահանջումներն ալ տարբերբայ կը կայանան թէ տերութիւնը պէտք է որ մեծագոյն մասին բարիքն ընէ եւ ոչ թէ փոքրագոյն կամ քանի մ'անհատից։ Այսոր ալ փաստ մը կը բերեն որոյ ճշմարտութիւնն ակներեւ է. այն է թէ առանց իշխանաց տերութիւն կրնայ ըլլալ, բայց առանց ժողովրդոյ՝ ոչ։»

Բայց այս շարժումն իր ընթացքն ունի ըսինք, եւ պատմութիւնն անոր օրինակները կը դնէ մեր առջեւ։ Դաղղիական մեծ յեղափոխութիւնը ծագելէն մինչեւ Նաբոլէոնի անկումն այնպիսի մեծ շարժումներ եղան որ ոչ նմանը տեսնուած չէր տակաւին աշխարհիս մէջ, բայց նոյն իսկ Նաբոլէոն ալ իր բոլոր մեծութեամբն ու հանճարովը դաղղիական ժողովրդեան մէկ դործիքն եղաւ։ Երբ որ ժողովուրդն իր օդնութիւնը քաշեց, Նաբոլէոն ալ ինկաւ։ Նաբոլէոն ինքն ալ այս ճշմարտութիւնն ըմբռնած՝ եւ իր արժանի նայուածքով Ս. Հելենէի ժայռին վրայ դուշակած էր որ իրեն տուած շարժումն անդիմադրելի կերպով պիտի առաջ երթայ, թէ աղատութեան դէմ եղած ջանքերն ամէն բան պիտի տապալեն եւ կայծ մը բաւական պիտի ըլլայ ընդհանուր հրդեհ մը բորբոքեցընելու։

Այս նախատեսութիւնն'ի դերեւ չելաւ։ Նաբոլէոնի անկումէն հինդ տարի ետքը Սպանիոյ յեղափոխութիւնն եւ հարաւային Ամերիկայի անկախութեան պատերազմները եկան, որոց արդիւնքն ալ քիչ մը ետքը Իտալիոյ եւ Յունաստանի մէջ ղդացուեցաւ։ Դաղղիոյ 1830ի յեղափոխութիւնը կղերամոլ Պուրբոնեանները ու անդրալեռնականութիւնը կործանելով՝ Սպանիոյ, Պելճիգայի, Անդղիոյ եւ Լեհաստանի անցեալ վրայ զօրաւոր ազդեցութիւն մ'ունեցաւ, ազդեցութիւն մը՝ որ 1848ին ահագին կարեւորութիւն մ'ստանալով բոլոր հինաշխարհը ցնցեց։ Պատերազմն իրեն հետ քաղաքակրթութիւն ալ կը տանի՝ եթէ յառաջադէմ երկրի մը յեռանեալ երկիր մ'երթայ։ Դրքմի պատերազմն ալ ճիշդ նոյն ազդեցութիւնը ունեցաւ, եւ անկէ'ի վեր եւրոպական դաղափարները հեղեղի նման հոսիլ սկսան արեւելից կողմը։

Դանք վերջին տասնամեայ շրջանիս մէջ կատարուած դէպքերը նկատելու։ Իտալիոյ ու Գերմանիոյ միութիւնները շատ ժամանակէ'ի վեր խորհուած էին, եւ յարմար առթի մը կ'սպասէին իրականութիւն ըլլալու համար։ Հաղիւ թէ իտալական միութիւնը ժողովրդական կամքը կատարուեցաւ, միջոցը վեց տարի չանցած գերմանական միութիւնն ալ'ի դլուխ եկաւ։ Բայց այսպիսի մեծամեծ փոփոխութիւնները չէին կրնար ուրիշ կողմեր ալ առանց ազդեցութեան մընալ, ուստի եւ սկսան Արեւելից կողմն ալ ճարակիլ։ Սոր ապացոյցը տուաւ ըրա Սթանլի անցեալ փետր. 15ին Անդղիոյ հասարակաց խորհրդարանին մէջ Սիրիոյ ապստամբութեան վրայ բացուած վիճաբանութեան առթիւ։ «Բանի մ'անդամներ, ըսաւ ըրա Սթանլի, կը հարցընեն թէ այս ապստամբութեան իրական ծագումանը վրայ մեր կարծիքն ի՛նչ է։ Այսկէ դրժարին հարցում մը չէր կրնար ըլլալ, քանզի անկողմնակալ վկայներ չկան, եւ երկու կողմէն ալ առնուած լուրերը՝ երբեւ ընդհանուր կանոն՝ միշտ հակասական են։ Չեմ երկբայիր որ տեղական իրաւացի դանդատներ շատ կային, եւ Սիրիոյ կառավարութիւնն այնպէս չէր, ինչպէս որ մեք քաղաքակրթեալ երկրի մը մէջ սովրած ենք լաւ կառավարութիւն մը կոչել։ Այս տեղական դանդատանց ինչ կարեւորութիւն ունենալն վրայ չեմ կրնար ճշգիւ պատասխան մը տալ. բայց աղէկ դիտեմ որ միայն անոնք չեն ապստամբութեան պատճառը։ Կարծեմ Սիրիոյ ապստամբութիւնը տեղական անկարգութեանց հատուցում պահանջելու համար եղած շարժում չէր միայն, այլ մանաւանդ կրօնական եւ ազգային շարժում մ'էր տաճկական կառավարութենէն բոլորովին բաժնուելու նպատակաւ։ Այս պիսի դդացում մ'ալ խիստ բնական էր. քանզի թէ եւ խառնութիւնները տաճկական գաւառաց մէջ էին, շարժման բուն կեդրոնը Յունաստան էր։ Հելլենք դիտեցին ուրիշ ազդային շարժմանց մեծ յաջողութիւնը։ Տեսան Իտալիա մէկ ազդ մ'եղած, Գերմանիա մեծաւ մասամբ միացած, ուստի անբնական չեմ համարիր որ հելլենք ալ կարծէին թէ կարդն իրենց եկած է։ Ուրիշ երկիրներու մէջ տեսնուած շարժմանց ազդեցութիւնն ա նոնց վրայ ալ հասաւ։»

Անդղիացի քաղաքագիտին այս խօսքերուն ճշմարտութեանը հաստատութիւն կուտան Գերմանացի փիլիսոփային անկէ՝ շատ առաջ արուած հետեւեալ դուշակութիւնները։ «Աստուծոյ դէպ'ի Արեւելք յաղթական ընթացքը պիտի կատարուի, կը դրէ Պ. Կերվինուս, բոլոր պատմութիւնը դրեթէ զայն դուշակել կուտայ ստուգութեամբ։ Բայց այս ընթացքն ի՛նչ արդելքներու, ի՛նչ յետաձգումներու, եւ ի՛նչ ձախորդութեանց պիտի հանդիպի, անկարելի է դիտնալ. պատմութիւնն ընդհանուր նկատմամբ կանոնաւոր ընթացքի մը կը հպատակի. բայց իրաց մասնաւոր դիմադրութեան մէջ մարդուս կամահաճ ընթացքին ալ շատ բան ձգուած է, եւ ընդարձակ ասպարէզ մը կայ անոր առջեւ իր բնատուր ձիրքերն'ի դործ դնելու համար*։»

ՓԱՐԻԶԻ ԱՐՍԻԵՍՏԱՀԱՆԴԵՍԻՆ ԲԱՑՈՒԻԼԸ

Փարիզի Արուեստահանդէսը՝ որ մինչեւ հիմա եղածներուն ամենէն մեծ եւ փառաւորը պիտի ըլլար՝ կարծուածին չափ էյաջողեցաւ։ Տակաւին ոչ շէնքը, ոչ ալ մէջի ամէն նիւթոց կարգադրութիւնը լմնցած է, բայց անօգուտ չենք համարիր Արուեստահանդիսին եւ անոր բացուելուն վրայ քանի մը տեղեկութիւններ տալ, գոնէ թղթակցութենէն կը քաղենք։

«Գրեթէ անուանական Արհեստահանդիսի մ'անուանական բացումին այսօր (ապրիլ 1) կատարուեցաւ։ Ոչ հանդէս կար, ոչ ուղերձներ, ոչ պատասխան, ոչ ալ պաշտօնական հանդիսաւորութիւններ։ Այսրն ու կայսրուհին պարզապէս շէնքին այցելութիւն մ'ըրին, անոր լմնցած կողմերը պատեցան, զանազան տերութեանց կողմանէ Արուեստահանդէսը զարդարած յանձնաժողովոց անդամներուն հետ խօսեցան, որք նմանապէս երեկոյեան պարզդիտաներ հագած էին, եւ բաց կառքով մեկնեցան։ Բայց'ի Ռուսիայէն, Անդղիայէն, Շուէտէն եւ Տանիմարքայէն, ուրիշ երկիրներու հանդիսականները տակաւին պատրաստուած չեն Արուեստահանդիսին մէջ։ Դաղղիական կողմը տակաւին լմնցած չէ։ Աւստրիա եւ Բրուսիա խիստ ետ մնացած են։ Իտալիոյ մասամբ կիները նոր կը հասնին։ Սպանիա, Թորթուկալ, Տաճկաստան եւ շատ

*Կէրվինուս, Ներածութիւն պատմութեան ԺԹ. դարու։

մը մանր տերութիւններ դեռ հոկ մը նալ ըլլած չեն։ Այս մեծ պակասութիւն պատճառ կը կարծուէր որ բացուիլն եւ պիտի ձգուի։ բայց կայսերական տեսուչները հաստատամտութեամբ վարուեցան, և Արուեստահանդէսը բացուեցաւ։ Այժմ մը հաղիւ բաւական պիտի ըլլայ որ շէնքն Արուեստահանդիսի կերպարանք առնու, և պարտէզներն ալ երկու ամիսէն չեն կրնար շտկուիլ։

« Կայսրն ու կայսրուհին՝ ինչպէս որ սովորութիւն ունին Փարիզի մէջ պաշտաօ տեղերն՝ քառաձի բաց կառքով մ'եկան Արուեստահանդէսը, և իրենց հետեւէն կուգային դեսպանները, Պ. Ռուէ, Պ. Տիւֆուր, Վալէվսքի կոմսը, և Պ. Ճ. Բօշիրտ։ Կայսերական իշխանը հիւանդութեան պատճառաւ պալատէն դուրս հանուած չէր։ Տեղ տեղ « կեցցէ՛ կայսր » ազաղակներ լսուեցան։ Կայսրը Պատուոյ Լեգէոնի մեծ նշանը կը կրէր։ իսկ կայսրուհին պարզ հագուած և սև քող մը ձգած էր երեսը, զոր բնաւ չվերցուց։

« Թեւ թեւի տուած կայսրն ու կայսրուհին Գաղղիական և Անգղիական հանդիսականները պարտեցան տեսուչներուն առաջնորդութեամբ։ Մեծ բազմութիւն լցուած էր զիրենք դիտելու համար, և տեղ տեղ գինուորական նուագածուայ խումբեր գրուած էին, որք իրենց անցած ժամանակ ազգային եղանակներ կը նուագէին։ Օտար յանձնաժողովոյ անդամները Նոյին վերափառութեանց ներկայացան, որք երկու շնորհալից խօսքով կամ թեւթեւ մը խոնարհելով ընդունեցին ներկայացողները։ Ճարտնի տեսուչներուն հետ ամենէն աւելի երկար տեսութիւն ըրին և ասոնք աւելի հանդիսաւոր կերպիւ ներկայացան։ Անոնց դէմ կանգնած էին Թունուզցի նուագածուայ խումբ մը՝ արևելեան զգեստներ հագած, որք տեսակ մը ջնար և թմբուկ կը զարնէին։ Կայսրն երկու կողմը կը նայէր և չէր գիտեր թէ արդեօք Ճարոնցիներո՞ն հետ ծանր ըլլալու էր թէ Թունուզցիներուն հետ զուարթ։ Ինչ որ է՝ կրցածն ըրաւ երկուքին ալ հաճոյանալու համար, և յետոյ անգղեսացի ու ամերիկացի տեսուչներուն հետ խօսակցեցաւ։

« Կայսրը մեքենայից հանդիսարանը շրջելէ եւոեւ գեղարուեստից հանդիսարանը մտաւ, ուր աւելի ընդարձակ միջոց գտնուելուն համար, բազմութիւնը՝ որք և տիկնայք՝ ի միասին ներս խուժեցին կայսեր եւոեւէն։ կայսրը պատկերներու և արձաններու սքանչելի հանդիսարանները նկատեց՝ որոյ խաչական բաժնէն զատ միւս ամէն մասերը կատարեալ են։ Անկէ ռուսական հանդիսարանը և կեդրոնական պարտէզը գնաց, բայց տակաւին լմնցած չըլլալուն պատճառաւ իրեն համար պատրաստուած քէօշկը գնաց հանդիսա առնելու։ Այս գեղեցիկ փոքր շէնքը՝ որուն դուռը միայն 1000 անգղեսական լիրայի ելած է, տասներկու գաղղիացի վաճառականներ շինել տուած և կայսեր նուիրած են։ Այցելութիւնը, քանզի հանդէս չկրնար ըսուիլ, ժամ ու կէս տևեց, և կայսրն ու կայսրուհին դարձեալ կառք նստան և Թիւիլրի վերադարձան, ամէն տեղ խորին ակնածութեան նշաններ ընդունելով։ »

ՀԵՌԱԳՐԱՅՈՒՐՔ

Փարիզ 15 ապրիլ։

Բէրսանօ ծովապետը դատապարտուելով պաշտօնէ ձգուեցաւ։

Լուքսէմպուրկի խնդրոյն վրայ զանազան կողմերէ առնուած տեղեկութիւններն յուսալ կուտան որ այս դժուարութիւնը խաղաղութեամբ կը վերջանայ եւ երկու կողմերն ալ գոհ կըլլան։

Մոնիթէօր կը ծանուցանէ թէ Սվընիո Նասիոնալ լրագրին դէմ դատ բացուած է պատերազմական պատրաստութիւններ ըլլալու վրայ տուա լուրեր հրատարակելուն համար։

Պաշտօնական շրջաբերական մը գինուորագրութենէ ազատելու գինը 3000 ֆր. կը սահմանէ, որ անցեալ տարուընէ 700 ֆր. աւելի է։

Օտմ. ընդհ. պարտք
Փարիզ 28 20—28 40
Լոնտրա 27—27։։
Օտմ. փոխ. 1865ի 215—220
(Ռուսիէ)

ԱԶԳԱՅԻՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԽԱՉԱԿՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝

Գեր. Հասունեանին Եւրոպա ուղևորելուն դիմաւորնպատակը դիտենք հիմա։ Կաղէթ որ Ֆիրանոի Կ. Պոլսոյ թղթակիցը բացագանչաբար կը ծանուցանէ մեզ զայն։ Գեր. Հասունեան « այցելութիւն պիտի ընէ Գաղղիոյ կարգինալներուն, արքեպիսկոպոսներուն, եպիսկոպոսներուն, կաթոլիկ ազնուականութեան երևելիներուն, և խաչակիրներէն մնացած հին ընտանեաց գլխաւորներուն։ պիտի խմացնէ եղեր անոնց՝ կաթոլիկութեան հայոց մէջ ըրած արաքոյ կարգի յառաջադիմութիւնն ու ծաղկեալ վիճակը, պիտի ներկայացրէ իր եկեղեցւոյն պիտոյքը, և իրեն օգնելու հարկաւորութիւնը պիտի ցոյց տայ։

Ինչպէս որ վերոյիշեալ թղթակիցը կըսէ, ասիկա բնաւ տարբերութիւն չունի « կրօնական խաչակրութենէ » մը, զոր Գաղղիա պիտի սկսի դարձեալ Ասիոյ մէջ Գեր. Հասունեանի ձեռօք։ Կրօնք ծաւալելու այս եռանդուն բաղձանքը կրնայ Հայոց մեծագոյն մասն յուզել, որ իր ազգային Եկեղեցւոյն անքակտելի կերպիւ կապուած է։ Կը բնքը սոսկալի գործիք եղած է զանազան փառասիրութեանց։ ուստի կաթոլիկութեան ծաւալում մը չկրնար դարձեալ ասպարէզ բանալ այն ամէն կրօնական կրից՝ որք ի վաղուց կը մարանչին Արեւելեայ մէջ։ Մինթէ հայոց մէջ կաթոլիկ խաչակրութիւն մ'եղած ժամանակ՝ ռուսականութեան և բողոքականութեան ծաւալումը չե՞յաջողեր անոր, և Աղգը որ արդէն ցանկացիր եղած է, իր էութեանն իսկ ապեռաբեր ծանր հարուած մը չը՞ստացիր։

Բարեբաղդաբար՝ Կաղէթ որ Ֆիրանոյ ոչ թէ ամէն Գաղղիացւոց կարծիքը կարտայայտէ, այլ անգրպարտելական փոքր մասի մը, որ տակաւին խաչակրութիւններ ու կաթոլիկութեան ծաւալում կերազէ։ Կրնանք ուրեմն ապահովել մեր ազգայիններն ազատամիտ Գաղղիոյ ճշմարիտ զգացմանց վրայ՝ որ անդրպարտելականաց գաղանի ձիգերը կը դատապարտէ, և իր համակրութիւնը քանի մը մեթոդիկեանական ձեռներու համար չծախսեր մեզ։ Ոչ ապաքէն մեք ալ կաթոլիկներուն պէս քրիստոնեայ ենք։ և մինթէ մեր նախահայրերը չէ՞ին որ Գաղղիացի և Իտալացի խաչակրաց հետ ի միասին պատերազմեցան և զանոնք մեծ հիւրընկալութեամբ ընդունեցին՝ առանց իրենց եկեղեցւոյն անկախութիւնն իրենց կաթոլիկ դաշնակցաց զոհելու։

Մոլեռանդ և ոգեւ ատելութիւն մը չէ որ այս տողերը գրել կուտայ մեզ։ Հայասանեայց եկեղեցին, զոր անդրպարտելականք չեն դադարիր զրպարտելէ, ամենէն աւելի ներող է, և անոր դաւակները չեն կրնար ամենափոքր ատելութիւն մը սնուցանել ուրիշ քրիստոնեայ դաւանութեանց դէմ։ Բայց անկեղծարար խօսելով, ի՞նչ կը վասնրկինք մեք՝ եթէ Գեր. Հասունեանի բռնաւորական ատուածպետութեան ներքև անցնինք։ Մեր ազգն աւելի կենդանի, աւելի ազատ, աւելի ներող և կղերին յեռադիմական ազդեցութենէն աւելի անկախ կըլլա՞յ։ Ընդհակառակն, չե՞նք տեսներ անազատամիտ և հակազգային կղերի մը ճարպիկ ձեռքին մէջ ձեւացած կաթոլիկ հայեր, որք սուրբ արհամարհանքով մը կը նային ամէն հայկական բաներու վրայ։ • • •

Գեր. Հասունեան չկրնար երբէք յաջողել այն հայերուն քով՝ որք ազգային միութիւնը կը սիրեն և ազատական ու ներկայ դարուս ոգւոյն համաձայն կեանք մը վայելել կուզեն։ Դարերէ ի վեր մեր Եկեղեցին անկախութիւն վայելելէ ետև՝ ոչ ևս կրնանք խոնարհիլ անդրպարտելականութեան լուծին ներքև։ որոյնոյն իսկ Գաղղիոյ մէջ պահպանութիւնն այնչափ ճարտասանելզուով դատապարտուած է Պ. Լաքար Դ'Ինէի նման երևելի և փիլիսոփայական հանճարներէ։ Արևելից ամէն մեծ քաղաքներուն մէջ՝ եռանդուն և հայրենասէր հայ երիտասարդութիւնը բարոյական և մտաւորական վերակենդանութեան միայն կը բաղձայ։ Ովոր զայն իր այս ընտրած ազատամիտ շաւղէն դարձնել կուզէ՝ չկրնար ընդունելութիւն գտնել։

Կրնայ ըլլալ որ քանի մը հեռաւոր գաւառաց մէջ, ուր ժողովուրդը ապիսութեան մէջ ընկղմեալ մնացեր է, անդրպարտելականութիւնն իր կրօնական եռանդեան քիչ մը ճարտակ գտնէ։ բայց իր ըրած սակաւաթիւ եկամուտները նորահաւատ իսկ անուան անարժան են, քանզի լաւ գիտնալու է որ այն շահասեր մարդիկն իրենց հոգիները գժոխքէն ազատելու համար կաթոլիկ չեն ըլլար։ Ուստի մեզնէ քանի մը կտորներ խլելու համար կաթոլիկ կղերին ջանքերն ուրիշ բան չեն կրնար ընել, բայց եթէ շփոթութիւն ու գայթակղութիւն ձգել ամէն անկեղծ խիղճերու մէջ, և ուրիշ բանի չեն կրնար հասնիլ՝ բայց եթէ Հայոց ազգին ամենէն կենդանի մասն իրենցմէ հեռացընելու։ Մեծապէս կը ցաւինք կաթոլիկ կղերին այս կրօնական ծաւալման կամ « խաչակրութեան » ոգելի եռանդին վրայ, բայց կը հաւատանք որ Եւրոպայի մէջ ըրած ջանքերն՝ ոչ կուսակցութեան քով միայն կրնան յաջողիլ, որոյ բերանն են Կաղէթ-Տը-Ֆրանս, Լը Մոնտ և ընկերակիցք։ Այն կուսակցութիւնը Գաղղիոյ մէջ ալ աւելի ընդունելութիւն չկրնար գտնել։

Այս նոր խաչակրութեան վրայ դէմ խաւարապէս անոր համար կը ցաւինք, որ փոխադարձ ներողութիւնն առաւել օգտակար կրնայ ըլլալ երկու կողմին՝ քան թէ կրօնք ծաւալելու անպատեհ ջանք մը, որ ո՛չ կրօնի ո՛չ ալ քաղաքակրթութեան օգտին կը ծառայէ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կայսերական կառավարութիւնը երկրորդ կարգի Մէճիտիէ պատուանշան շնորհեց Գեր. Հալալեանց Սարգիս արքեպիսկոպոսին, երրորդ կարգի Երժ. Պետրոս վարդապետին, չորրորդ կարգի Երժ. Մուշեղեանց Գրիգոր և Ստեփան վարդապետաց և Տ. Յովսեփեանց մեծարգոյ Նիկողայոս Պէկին։

—Վաղսէն ապրիլ 8 թուով դրուած նամակ մը հետեւեալ լուրը կուտայ։

« Այսօր Լարիսայէն առնուած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ եօթն տարի՝ ի վեր Թեսաղիոյ մէջ տապատակութիւն ընող Տուլխա անուն հրաչակաւոր աւազակապետին ներքև գրնուող խումբն երեկ առտու Բէթլինա գիւղին մօտ 120 Զէրքէզ ձիաւոր զօրաց հետ կռուի բռնուեր է։ Այս կռիւը խիստ արիւնահեղ եղեր է, և բոլոր աւազակաց խումբը՝ որ 60 հոգիէ կը բաղկանար, ջնջուեր է, ամենքն ալ մեռնելով կամ վիրաւորուելով։ Տուլխա ալ մեռնողներուն կարգէն է։ Զէրքէզներէն 5 հոգի վիրաւորուեր են։ »

—Բ. Դրան կողմանէ կը ծանուցուի թէ Սամսունի առջև նոր նաւամատոյց մը շինուելով, այսուհետև յիշեալ նաւամատոյցէն նաւ մանողները կամ նաւէն ելնողները տուրք մը պիտի վճարեն։

—Ընդհանրապէս ծանուցեր էինք թէ Բէյրութի քաղաքապետական ժողովին ընտրութեանց մէջ քանի մը պաշտօնատարներու ձեռօք խարդախութիւն մտած ըլլալով, խարդախեալ քուէները եւ ձգուեր էին։

Կիմանանք թէ երեսուն չափ բերդիք անցեալ շաբաթ արտաքին գործոց պաշտօնէին ազերսագիր մը տալով բողոքեր են վերոյիշեալ քուէից եւ ձգուելուն դէմ, զոր իրենց կամքովը տուած են եղեր, և կը խնդրեն որ այն քուէներն՝ օրինաւոր համարուելով՝ իրենց ընտրողական իրաւունքը պահուի։

—Եգիպտոսի փոխարքային եղբայր Մուսթաֆա Ֆազըլ փաշան անցեալները օգոստափառ Ինքնակալին ուղղած նամակին օրինակ մ'ալ Գրուսէլի Նօր լրագրին զրկած ըլլալով՝ ի հրատարակութիւն, յիշեալ թերթը, որ Ռուսիոյ ջերմ կուսակից է, ոչ միայն մէկ երկու չնչին պատճառներ յառաջ բերելով նամակը չէր հրատարակած, այլ և Բարձր։ փաշային ազատամիտ գաղափարներն ալ եղջերուաքաղ համարած էր։ Մուսթաֆա Ֆազըլ փաշան մարտ 28 թուով ուրիշ նամակ մը կը գրէ առ յիշեալ լրագրին, և կըսէ ա-նոր մէջ։

« Ի՞նչպէս։ դուք կը՛վախնաք որ ձեր ընթերցողները կը ձանձրացընէք՝ զիրենք սահմանադրական բարեկարգութեանց ընթերցման սովորելով, զոր ես Սուլթանին հաւանութեան ներկայացուցի՝ յանուն բովանդակ կայսրութեան մը տաճիկ և քրիստոնեայ ժողովրդոց մեծագոյն մասին։ սակայն յաղթական կերպիւ կը հրատարակէք կարծեցեալ Պուլղար յայտարարութիւն մը, որ չեն գացուիր Պուքրէշի ո՛ր կասկածաւոր և անանուն մէկզարբնոցէն եղած է, և որոյ նպատակն է Օսմանեան կայսրութեան միութիւնը խորտակել։

« Պարո՛ն, Արևելից վրայ դուք երկու չափ և երկու կշիռ ունիք։ ձեր արդարախոհութիւնը թող ներէ ինձ այս անկեղծութիւնը, մանաւանդ անոր համար որ Նօր՝ Օսմանեան կայսրութիւնը ակարացընելու ծառայող ամէն բաները հրատարակած ժամանակ՝ իր դերը կը խաղայ, ինչպէս ես ալ իմինը՝ բաղձալով Օսմանեան կայսրութիւնը հաստատել սահմանադրական ազատութեան վրայ, որ տաճկայ ու քրիստոնեից մէջ հաւասարութիւն ու ներդաշնակութիւն պիտի կանգնէ, և առաւել յաւագոյնին ապասելով՝ այժմեն բարոյական գերազանցութիւն մը պիտի տայ Տաճկաստանի՝ իր այս և այն դրացեաց վրայ։

ՎԵՐՋԻՆ ՀԵՌԱԳՐԱՅՈՒՐՔ

Փարիզ 16 ապրիլ, իրիկուն

Էթանտար լրագիրը կըսէ թէ Ռուսիոյ կայսրն ու կայսրուհին այս առաւ Գիսինկէնի ջուրերը պիտի դան, եւ յետոյ արուեստահանդիսին այցելութիւն պիտի ընեն։

Օտմ. ընդհ. պարտք
Փարիզ 28 30
Օտմ. փոխ. 1865ի 220—225

Փարիզ 17 ապրիլ, իրիկուն

Խաղաղութեան յոյսերը միշտ զօրաւոր են։

Օտմ. ընդհ. պարտք
Փարիզ 28 30—28 35
Լոնտրա 27։։
Օտմ. փոխ. 1865ի 222 50
(Ռուսիէ)

* Այս յօդուածն այսօր Էթանտարի մէջ ալ պիտի հրատարակուի դաղղիերէն լեզուով։

ԱՂԴ

Վաղը՝ ուրբաթ, Ս. Աստուածածնի Ընտանեաց տօնին պատճառաւ գրասենեակս և շուկաները դոց ըլլալով, լրագրոյս մեծ թիւն այսօր հրատարակեցինք, շաբաթ օրն ալ փոքր թիւը պիտի հրատարակենք.

ԽՕՍՆՈՒՅՑՈՒՄ

Մոսկուայի Հիւսիսափայլ լրագրի նախկին խմբագիր Հանդուցեալ Մ. Պալանդեանցի լուսանկար պատկերը՝ որուն ներքև Աղատութեան վրայ իր յօրինած գողտրիկ երգը տպուած է, երեք զուարճ գնով կը ծախուի Մահմուտ փաշան Գաշրքճի խանին քով գրատնտառ Մ. Գէորգին և Թիւրքճի խանին դիմացը Պ. Յ. Գասաֆեանին խանութները.

Երկու հրատարակութիւն այս օրերս հայ հասարակութեան մէջ խօսակցութեան նիւթ եղած են. Առնց առաջինն է «Ընտրեա պէյ Միրզոյեանցոյ ստորագրութեամբ յայտարարութիւն մը, որ կը գանդատի Ա. Ս. Պատրիարքին դէմ թէ իր ընտրութիւնը յաջողեցընելու համար զինքը գործածեր է, և յետոյ ոչ իր ըրած ծախքը վճարեր է, ոչ ալ աշխատութեան վարձքը. Այսպիսի հրատարակութիւն մը մեր էջերուն մէջ յիշատակութեան անգամ անարժան կը համարէինք՝ եթէ ժամանակակից ազգային պատմութեան հետ յարաբերութիւն չունենար. Ընտրեա պէյն իր յայտարարութեամբ աշխարհի կը ծանուցանէ թէ ինքն անձնական շահու համար որ և իցէ յանձնարարութիւն ընդունող մարդոց կարգէն է; որուն համար սրչափ ալ զղջայ՝ անօգուտ է. միայն թէ ցաւալի է որ ազգի մը դերագոյն հոգևոր դլուխն այս տեսակ մարդոց հետ յարաբերութիւն կունենայ, որով թէ՛ իր և թէ՛ ազգին պատիւն այսպէս հրապարակաւ կը բամբասուի դժբարդաբար. Սակայն աւելի դիտողութիւն ընել չենք ուզեր վերջին կաթուղիկոսական ընտրութեան այս դայթակղելի դրուագին վրայ.

Վերը յիշուած հրատարակութեանց երկրորդն է «Պատկեր» անուանով նոր կրօնագիրք մը, որ՝ լաճնուս նայելով՝ ամենց բաւական իրարանցում կը պատճառէ. Մեք այս գիրքը հարեւանցի կերպով աչքէ անցուցինք և տեսանք որ պարզապէս բողոքականութիւն է, այն տարբերութեամբ միայն որ ասոր հեղինակներն՝ Մերիկացի պատուելիներուն շնեալ տուած անլի ու անհամ երգերուն ու աղօթքներուն փոխարէն՝ մեր նախնեաց եկեղեցական երգերն ու աղօթքներն առնուլ ուզած են՝ իրենց կրօնական դաւանութեան՝ այսինքն բողոքականութեան յարմարցընելով. Ուստի բնականաբար Հայաստանեայց ուղղափառ եկեղեցւոյ հաւատալեաց ծիսից և վարդապետութեանց վերաբերեալ շատ մը հատուածներ վերցուցած են. Մեր բողոքական ազգայինք՝ ժամանակէ մ'ի վեր ամերիկացիներէն ուժգոհացած ըլլալով՝ շատերն արդէն իրենց մայրենի եկեղեցին վերադարձան. Մնացածներն ալ թերևս մայրենի եկեղեցւոյն մօտենալ ուզած են՝ անոր երգերն ու մաղթանքներն ընդունելով, որք թէպէտ ծայրատուած ու կրճատուած են, բայց և այնպէս մինչև հիմա իրենց երգած երգերն ու աղօթքները մեծապէս կը գերազանցեն.

Իրաւ է որ «Պատկերին» հեղինակներն իրենց յառաջաբանին մէջ կը կարծեն թէ Ս. Լուսաւորչի վարդապետութեանց վերադարձած կըլլան իրենց ըրած ծայրատութեամբք և կրճատութեամբք, բայց այս պահանջը մը բոլորովին ազգային և ծիծաղաշարժ է. Լուսաւորչի վարդապետութիւնն Յաճախապատումին մէջ կեցած են. իսկ իրենց շինած կամ շինել տուած նոր կրօնագիրքը՝ ոչ միայն Յաճախապատումին համաձայն չէ, այլ և բոլորովին հակառակ.

Ուրիշ մեծ հակասութիւն մ'ալ այս է, որ Պատկերին հեղինակները մէկ կողմանէ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ դլխաւոր հայրապետներն իրրև սուրբ կը յիշատակեն, և միւս կողմանէ անոնց վարդապետութիւնները կը մերժեն, և յօրինած երգերն ու աղօթքներն իրրև սխալ կը արբագրեն.

Այս նկատմանց պատճառաւ կը սեռնք թէ «Պատկերը» պարզապէս բողոքական գիրք մ'է. Հեռաւարար չենք ուզեր ամենատարբը կարևորութիւն մ'ան դամ տալ այս նոր կրօնագրքին, և կը կարծենք որ ոչ միայն ամեն հայ՝ այլ և մեր կրօնական իշխանութիւններն ալ այսպէս կընկատեն զայն.

Կը ցաւինք որ «Պատկերին» անանուն հեղինակներն իրենց աշխատութիւնը փոխանակ ազգային դատարարակութեան և ուրիշ օգտակար նիւթոց նուիրելու, այսպիսի ապարդիւն և մանաւանդ ազգին մէջ նոր հերձուած մ'ալ աւելցընելու ծառայող վնասակար դործի մը նուիրած են.

Մեր ընթերցողներն անշուշտ չեն մոռցած անցեալ տարի լրագրոյս 759 և 766 թիւերով Բէյրութեան մեծապատիւ Մկրտիչ պէյի հրատարակած պաշտպանողական նամակները, որով Իպրահիմ Աբշալոյս լրագրին մէջի իր վրայ հրատարակուած ծանր ամբաստանութիւնները կը հերքէր. Ինչպէս յայտնի է, խնդիրը՝ Մկրտիչ պէյին հանդուցեալ եղբօրը թողուցած դոյից վրայ էր, զոր հանդուցելոյն ժառանգները կը պահանջէին և ցարդ կը պահանջեն Մկրտիչ պէյեն. իսկ այս վերջինը կը ջանայ հաստատել թէ իր հանդուցեալ եղբայրը դրամագլուխ չունէր, թէ ինքը անոր հետ առևտրական ընկեր չէր, թէ իր եղբայրը բնաւ հարստութիւն թողուցած չէր, թէ ինքը յեղբայրական սիրոյ շարժեալ իր եղբօրորդւոյն 3000 քսակի չափ նուէր շնորհած է, և՝ այլն և այլն.

Այսպիսի վէճի մը մէջ՝ որ երկուսէք առանց օրինաւոր և դատաստանական հատատ ապացոյցներու՝ լոկ խօսքերու վրայ կը դառնար, վստահութեամբ դատողութիւն մ'ընել դժուարին էր. ուստի մեք ալ պարզապէս Մը-կրտիչ պէյի պատասխանները հրատարակել բաւական համարեր էինք, առանց մեր կողմանէ խորհրդածութիւն մ'ընելու՝ ոչ 'ի նպաստ և ոչ ընդդէմ.

Սակայն Դահիրէէն մարտ 13/25 թուով գրուած և Աբշալուսոյ վերջին 802 թուոյն մէջ հրատարակուած նամակ մը՝ Մկրտիչ պէյին վերոյիշեալ ասութիւնները կը ցրէ՝ նոյն իսկ անոր ձեռագիր վկայութեան պատճէնը յառաջ բերելով, որմէ դրապէս կը հաստատուի թէ Մկրտիչ պէյին եղբօրորդւոյ պահանջքը հիմնաւոր է, և թէ Մկրտիչ պէյին անոնց վճարած տակները նուէր կամ շնորհ չեն, այլ իրենց հայրենի ժառանգութեան մասն.

Հաւասիկ յիշեալ վկայութեան պատճէնը, որուն իսկութեանը վրայ կասկածիլ դժուարին կերևի մեզ, ուստի և անկողմնասիրութեան պարաք մը կը համարինք հրատարակել, ինչպէս որ Աբշալուսոյ նամակագիրն ալ խնդրած է.

«Պայիսի թահրիր հուրուֆ օլսրը քի,

«Միւթէվէֆֆի քարընտաշըմ Բէյրեան Գրիգոր աղանդն կարապետ Միքայէլ վէ Յարութիւն նաման իւշնէֆէր քասիր էվլատարընա վէ ղէվճէսի Թագուհի հանըմա ՀՈՒՖՈՒՖՈՒ ԷՐՍԻՅԷԼԷՐԻՆՏԷՆ ՏՕԼԱՑԸ ՏԷՅՆԻՄ ՕԼԱՆ վէ հանըմը մէրքումէ խամինէ օլարաք պիր սէնէ միատը իլէ թահրիր էմմիշ օլատուղում 1860 Քրէնկէճ յունվար 20 թարիխլի պիր քէթա քամպեալն քէյմէթի պուլունան եալընըզ 38062/։ քուշլու Քրանցայա վէ քէղալիք հանըմը մէրքումէ խամինէ օլարաք թարիխի մէրքումէ թահրիր էթմիշ օլարղումանկէր իւչ քէթա՝ քամպեալն քէյմէթի պուլունան հէման 1687/։ քուշլու Ֆրանցայա մանքապիլ օն ալթը քէթա՝ տէմիր քայքալարընը, քի օն թանէսի 650 արտէպլիք, վէ սէօրմ թանէսի 550 արտէպլիք, վէ իքի տաէթի 450 արտէպլիք տիր, ինանմամ թէրմին էթմիշիմտիր. վէ Ֆաքաթ մէղքիւր քայքալարը քուլլանըպ ինթիֆա էթմէմ իչլուն մէպալիղի մէղքիւրիւն սէտատը թարիխնէ քրտար խամիարէ թարիրի իլէ ալմըշըմ տըր, վէ մասաղ Ալլահ մէղքիւր քամպեալլար միատալէրինտէ թէտիք օլունմայրպ իչ պու մէրհուն քայքալարըն ֆուրուխթունա հաճէթմէս իտէճէի սուրէթտէ, թէմէնի ՊՕՐՃՈՒՄՈՒ վէ Ֆա իթմէյիպ հէր նէ պաքի քալաճաք օլուր իսէ, ըէհն ուսուլունա իրթիքան օլունմայարաք օլ պաքի քալաճաք օլանը հալէն թէտիք իտիճէիմի թատհիւա իթմիշիմ տիր. պինայէն ալէյհ իչ պու սէնէնա թահրիր վէ հանըմը մէրքումէնին եատինէ թէսլիմ օլունմըշ տըր.

Մըսըր 20 յունվ. Ֆրէնկէճ 1860 — Մէհմէտ Բեհէտ (կնիք)

Հաւասիկ Սամաթիոյ հրկիզելոց համար հաւաքուած օգնութեանց տեղեկագիրն ու հաշուեցուցակը, զոր մեծապատիւ Յակոբեան Միքայէլ աղան մեզ հաղորդած է 'ի հրատարակութիւն.

Կը յուսանք որ Գումգարուի դուրսի հրկիզելոց համար հաւաքուած օգնութեանց աւանդապահներն ալ՝ Մեծ. Մ. Յակոբեանին այս գովելի օրինակին հետևելով, կը փութան անոնք ալ իրենց տեղեկագիրն ու հաշուեցոյցը հրատարակել, յանդգնութիւն նուիրատու ազգասիրաց.

... Տէր.

Սամաթիոյ վերջին մեծ հրկիզութեան ազեռալի հետևանացը փոքր դարման մը տանելու համար ազգայնոց առատաձեռնութեանը վստահելով մեծապատիւ Քափամաճեան Յարութիւն և Կիւմիւշեան Յովհաննէս ազգայից ընկերակցութեամբ հանգանակութեան մը ձեռնարկենիս արդէն հանրածանօթ է.

'Ի սկզբան մեր նպատակը անօթի և անպատսպար մնացող խղճալեաց օգնել էր պարզապէս, և այս առթիւ հասարակաց դթութեանը դիմելով, հրկիզութենէն անմիջապէս վերջը ժողվուած գումարին 10380 ղուրուշ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ առժամանակեայ Թաղ. խորհրդոյ մատնաւոր վկայագրովքն 123 անուորի՝ այն է 692 անձանց բաժնեցինք. բայց վերջը ազգայնոց ըրած առատ առատ նուէրներէն խրախուսուելով ուզեցինք աւելի հատատ գործի մը ձեռնամուխ ըլլալ, այսինքն Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ կից և իւր սատացուածքն եղող ընդարձակ հողին վրայ յիսուն անուոր պարունակելու աղքատանոց մը կառուցանել, որպէս զի կարօտեալք փոքր վարձք մը վճարելով և կամ բոլորովին ձրի բնակին հոն մինչև որ իրենց վիճակը բարւոքի.

Սակայն մէկ կողմանէ կառուցման հրամանագիրը չկրնալով ցարդ առնուիլ (նոյն գեղեցիկը հրկիզեալ փողոցի մը մէջ ըլլալուն) որ դուցէ դեռ քանի ամիս ալ կը տևէ, և միւս կողմանէ զանազան պատճառներով հանգանակութեան շարունակութիւնը ընդհատելով, յուսացուած գումարը չհրցաւ ձեռք բերուիլ. Ինչպէս որ հետևեալ ցուցակէն կը յայտնուի, եղած արդիւնքը 76,068 ղուրուշը չանցաւ, որոյ 48318 ղուրուշը վճարեալ և 27750 ղուրուշը վճարելի պահանջք է.

Երդ այն տարտամ վիճակին վերջ տալու և դոնէ եղածն ապարդիւն չի թողելու համար՝ յիշեալ Թաղին արդի Թաղ. խորհրդոյն հետ խորհրդակցելով մտածուեցաւ որ եթէ եղած տակը ըստ առաջնոյ դրութեան աղքատաց բաժնենք, հապա իրենց երկու շարթընդայա վէ քէղալիք հանըմը մէրքումէ խամինէ օլարաք թարիխի մէրքումէ թահրիր էթմիշ օլարղումանկէր իւչ քէթա՝ քամպեալն քէյմէթի պուլունան հէման 1687/։ քուշլու Ֆրանցայա մանքապիլ օն ալթը քէթա՝ տէմիր քայքալարըմը, քի օն թանէսի 650 արտէպլիք, վէ սէօրմ թանէսի 550 արտէպլիք, վէ իքի տաէթի 450 արտէպլիք տիր, ինանմամ թէրմին էթմիշիմտիր. վէ Ֆաքաթ մէղքիւր քայքալարը քուլլանըպ ինթիֆա էթմէմ իչլուն մէպալիղի մէղքիւրիւն սէտատը թարիխնէ քրտար խամիարէ թարիրի իլէ ալմըշըմ տըր, վէ մասաղ Ալլահ մէղքիւր քամպեալլար միատալէրինտէ թէտիք օլունմայրպ իչ պու մէրհուն քայքալարըն ֆուրուխթունա հաճէթմէս իտէճէի սուրէթտէ, թէմէնի ՊՕՐՃՈՒՄՈՒ վէ Ֆա իթմէյիպ հէր նէ պաքի քալաճաք օլուր իսէ, ըէհն ուսուլունա իրթիքան օլունմայարաք օլ պաքի քալաճաք օլանը հալէն թէտիք իտիճէիմի թատհիւա իթմիշիմ տիր. պինայէն ալէյհ իչ պու սէնէնա թահրիր վէ հանըմը մէրքումէնին եատինէ թէսլիմ օլունմըշ տըր.

Մըսըր 20 յունվ. Ֆրէնկէճ 1860 — Մէհմէտ Բեհէտ (կնիք)

Հաւասիկ Սամաթիոյ հրկիզելոց համար հաւաքուած օգնութեանց տեղեկագիրն ու հաշուեցուցակը, զոր մեծապատիւ Յակոբեան Միքայէլ աղան մեզ հաղորդած է 'ի հրատարակութիւն.

Կը յուսանք որ Գումգարուի դուրսի հրկիզելոց համար հաւաքուած օգնութեանց աւանդապահներն ալ՝ Մեծ. Մ. Յակոբեանին այս գովելի օրինակին հետևելով, կը փութան անոնք ալ իրենց տեղեկագիրն ու հաշուեցոյցը հրատարակել, յանդգնութիւն նուիրատու ազգասիրաց.

... Տէր.

Սամաթիոյ վերջին մեծ հրկիզութեան ազեռալի հետևանացը փոքր դարման մը տանելու համար ազգայնոց առատաձեռնութեանը վստահելով մեծապատիւ Քափամաճեան Յարութիւն և Կիւմիւշեան Յովհաննէս ազգայից ընկերակցութեամբ հանգանակութեան մը ձեռնարկենիս արդէն հանրածանօթ է.

'Ի սկզբան մեր նպատակը անօթի և անպատսպար մնացող խղճալեաց օգնել էր պարզապէս, և այս առթիւ հասարակաց դթութեանը դիմելով, հրկիզութենէն անմիջապէս վերջը ժողվուած գումարին 10380 ղուրուշ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ առժամանակեայ Թաղ. խորհրդոյ մատնաւոր վկայագրովքն 123 անուորի՝ այն է 692 անձանց բաժնեցինք. բայց վերջը ազգայնոց ըրած առատ առատ նուէրներէն խրախուսուելով ուզեցինք աւելի հատատ գործի մը ձեռնամուխ ըլլալ, այսինքն Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ կից և իւր սատացուածքն եղող ընդարձակ հողին վրայ յիսուն անուոր պարունակելու աղքատանոց մը կառուցանել, որպէս զի կարօտեալք փոքր վարձք մը վճարելով և կամ բոլորովին ձրի բնակին հոն մինչև որ իրենց վիճակը բարւոքի.

Սակայն մէկ կողմանէ կառուցման հրամանագիրը չկրնալով ցարդ առնուիլ (նոյն գեղեցիկը հրկիզեալ փողոցի մը մէջ ըլլալուն) որ դուցէ դեռ քանի ամիս ալ կը տևէ, և միւս կողմանէ զանազան պատճառներով հանգանակութեան շարունակութիւնը ընդհատելով, յուսացուած գումարը չհրցաւ ձեռք բերուիլ. Ինչպէս որ հետևեալ ցուցակէն կը յայտնուի, եղած արդիւնքը 76,068 ղուրուշը չանցաւ, որոյ 48318 ղուրուշը վճարեալ և 27750 ղուրուշը վճարելի պահանջք է.

Երդ այն տարտամ վիճակին վերջ տալու և դոնէ եղածն ապարդիւն չի թողելու համար՝ յիշեալ Թաղին արդի Թաղ. խորհրդոյն հետ խորհրդակցելով մտածուեցաւ որ եթէ եղած տակը ըստ առաջնոյ դրութեան աղքատաց բաժնենք, հապա իրենց երկու շարթընդայա

ւան պարէն հայթայթած պիտի ըլլանք, որով ամբողջ գումարը պիտի փճանայ երթայ. իսկ յիշեալ շինութեան ձեռնարկելու համար դեռ արտօնութիւն արուած չըլլալուն, ուրիշ միջոցի մը դիմեցինք, և այս մասին Թաղ. խորհուրդն ալ ըստ ամենայնի մեզ հետ համակարծիք դտնուելով հետևեալքն որոշուեցան.

1° Այն գումարը մեր անձնական ելաշխատութեանը տակ տոկոսի դրուի.

2° Այն տոկոսով 1867 ապրիլ 1էն սկսեալ հրկիզեալ աղքատաց տան վարձքը վճարուի, և այս տեսէ մինչև որ շինութեանց արտօնութիւնը ստացուի.

3° Երբ այն արտօնութիւնն առնուի, այն տեղն յիշեալ գումարին չափովը շէնք մը շինուի Եկեղեցւոյ մէկ կալուածատեղւոյն վրայ, և անոր վարձքը օրինաւոր կտակագրով մը աղքատաց տան վարձքին յատկացուի.

4° Մեր քովը դտնուած 1867 յունվար ամսէն սկսեալ երեք ամսուան 1196 ղուրուշ տոկոսը և 42 թօփ պատման ու 16 թօփ ամերիքան յառաջիկայ Ս. Զատիկ հրկիզեալ աղքատաց բաժնուի.

Վստահ եմք որ իրենց նուէրները մեզ յանձնող ազգասէր տեարք՝ այս պիտի բանաւոր պատճառներէ մեր մինչև յարդ արդիլեալ ըլլալուն տեղեկանալով՝ դոհ պիտի ըլլան ներկայ որոշմունքէս, որոց մեր շնորհակալութիւնը կրկին մատուցանելով, կը խնդրեմք...

Տէր, որ ներկայ գլուխ ձեր յառաջիկայ թերթովն հրատարակելու շնորհէն ընէք 'ի ծանօթութիւն հանային ընթերցողաց.

ՑՈՒՑԱԿ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԱՑ

Դրամ.

15000 Գէորգ պէյ Երամեան
10000 Խաչիկ Յարութիւն և Մանուկ ազգայք Քաբամաճեան
10000 Միքայէլ և Յովհաննէս Յակոբեան
2500 Գէորգ աղա Մուրատեան
2000 Տիգրան և Կարապետ ազգայք Գաբրակէօզեան
2000 Սահակ աղա Ղազարոսեան
1500 Մ. Պօղոս աղա Ֆրէնդլեան
1500 Գ. և Պ. ազգայք Մուրատեան
1000 Պանք Իմպերիալ Օթոման
1000 Մ. Մանուկ դպա Մանուկեան և եղբայք.
1000 Յովհաննէս աղա Կիւմիւշեան
1000 Խաչիկ աղա Մակաղեան
1000 Ազգայք Ալանէեան Աստուածատուրեան և ընկերք
1000 Սերոբէ աղա Կիւլպէնկեան
1000 Կարապետ աղա Խաչատուրեան ('Ի Վենետիկ)
600 Ալիքսան աղա Մատեհեան
500 Մկրտիչ աղա Զանըմեան
500 Պետրոս աղա Մերասեէան
500 Ազգայք Պետրոս Կիւզել Օղլու և ընկերք
500 Յովհաննէս աղա Պոյաճեան
500 Խաչատուր աղա Տամատեան
500 Ազգայք Սաքքաշ օղլու և Մ. Սոեփան
500 Աստուր աղա Ալպոյաճեան
500 Եղիա աղա Կարապետեան
500 Սահակ աղա Կիւլպէնկեան
500 Յովհաննէս աղա Սիմոնեան
500 Աստուր աղա Գէորգեան
500 Խաչատուր աղա Ղազարոսեան
500 Յակոբ աղա Ֆրէնկեան
500 Գրիգոր աղա Չէլէկեան
400 Միքայէլ աղա Ռաբաճեան
300 Մարտիրոս աղա Փափազեան
300 Մ. Յարութիւն աղա Չուգուեան
300 Գ. աղա Խարաղեան
270 Ռէթրաք աղա Խարսատանեան
270 Եղան աղա Նշատաճեան
270 Սիմոն աղա Պապաեան
250 Մ. Աբրահամ աղա Հարենց
210 Ալիքսան աղա Աղաղանեան

200 Յակոբ և Գալուստ աղայք Պէշիկթաշլեան
200 Համբարձում աղա Յովսէփեան
200 Կ. և Յ. աղայք Կիւմիւշեան
180 Կարապետ աղա Քէհեա օղլու
180 Ռափայէլ աղա Մանուկեան
105 Գէորգ աղա
100 Կեսարացի ոմն
100 Հայրապետ աղա Յովհաննէսեան
100 Գ. աղա Նառըձրեան
100 Մերսօս աղա Հէվէկեան
100 Յովհաննէս աղա Բաբայեան
100 Մինաս աղա Ինէճեան
100 Բարսեղ աղա Աթամպօլլեան
40 Սինեօր Հերաս
33 Կապուտիկեան Յովհաննէս Եպիսկոպոս
20 Հայազգի ոմն

Մանչեսթէրի մերազնեայ վաճառականներէն

Ղրշ.
3300 Ս. աղա Տ. Գասպարեան (Ի Լիվերբուլ)
1100 Յոհաննէս աղա Սբաղթալի
550 Մէլքայէլ և Յոհաննէս Յակոբեան
550 Աղայք Մ. Քարամանեան
550 Աղայք Մ. Յովսէփեան և ընկերք.
550 Նշան աղա Հարէնց
550 Եւեսիս աղա Հարէնց
550 Կարապետ աղա Գարակէօղեան
550 Տիգրան աղա Նուսուֆեան
550 Յակոբ աղա Մէլիքեան
330 Մաթոս աղա Յակոբեան
330 Աղայք Պ. Պապօ և ընկերք
330 Կարապետ աղա Նշանեանեան
330 Աղայք Գինոքլեան և ընկերք
330 Խաչիկ աղա Կիւմիւշեան
330 Յ. աղա Քէմիանեան
330 Կարապետ աղա Քարամանեան
220 Պ. աղա Յ. Փափազեան
220 Մ. աղա Սամուէլեան
220 Պօղոս աղա Սոեփանեան
220 Աղայք Կիւմիւշկերտան եղբարք
110 Գառնիկ աղա Յովակիմեան
110 Մաթոս աղա Թովմաս
165 Ոմն
165 Երեք անձինք (Իւլաքանչիւրն 55)
76068 ղուրուշ.

Թօփ
16 Հմերիքան բարեպաշտ ազգայնէ մը
10 Պատմա Ռափայէլ և Մաթոս աղայք
6 » Պօղոս աղա Նշանեան
6 » Յոհաննէս աղա Խանչէկիւլեան
5 » Մկրտիչ և Յոհաննէս աղայք Համբարձումեան
5 » Տիգրան աղա Կիւմիւշկերտանեան
3 » Նազարէթ աղա Քարամանեան
2 » Աղաման աղա
2 » Ադամ աղա
2 » Աբրահամ աղա Տամկաճեան
1 » Կարապետ աղա Թէրզեաքեան
58 թօփ

Յիշեալ գումարներէն դատ հանդուցեալ վսեմաշուք Կարապետ պէյ Գալեանն ալ խոստացաւ 15000 ղուրուշ գումար մը նուիրել շինութեան ժամանակ, նաև չի զլանալ իւր օգնութիւնը շինութեան մասին, բայց աղէտալի մահը իւր այս խոստմունքները բարեյիշատակ ժառանգորդացը թողած է.

Կ. Պոլիս 31 մարտ 1867 — Մի քայէլ Յակոբեան

Օրթագիւղի Աղքատախնամ Տիկնանց ընկերութիւնն 'ի նպաստ Հռիփսիմեանց վարժարանին և աղքատաց ազնիւ ծառայած վիճակահանութիւնը կատարելով, վասարկուած նիւթոց և թիւերուն ցանկը մեզ կը հաղորդեն 'ի հրատարակութիւն.

ՑԱՆԿ

ԶԱՆԱԶԱՆ ՆԻՒԹՈՑ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ԵՒ Աղքատախնամ ընկերութեան Օրթագիւղի

		Թիւ
1	Դիմագիր պատկեր մը	1370
2	Բանուած « «	1447
3	Ծածկոց մը քառչէ	1270
4	Վարդենի մը	1921
5	Ցեսարանագիծ պատկեր մը	164
6	Քառչէ բարձ մը	1950
7	Քառչէ քսակ մը	1803
8	« «	1783
9	« «	26
10	Մուզիքայը մնաուկ մը	1324
11	Քառչէ թասակ	1088
12	Արծաթէ պռօշ մը	1151
13	Քառչէ ծածկոց	1241
14	» »	1525
15	» քսակ	113
16	» »	19
17	» »	1510
28	Քառչէ բարձ	1451
19	Պղտիկ քառչէ քսակ	327
20	Ոսկի գնդասեղ	544
21	Բանաւոր բանթուճ	147
22	» »	799
23	» »	1290
24	Քառչէ բարձ	1556
25	» քսակ	1949
26	» բարձ	751
27	Բանաւոր բանթուճ	1789
28	Քառչէ քսակ	1233
29	Բանաւոր բանթուճ	400
30	» »	1766
31	» »	1067
32	» »	781
33	Թաշկինակ 6 հատ	1630
34	» » »	943
35	Վաղօ մը	63
36	»	1275
37	Վաղօ խաբարը	56
38	Կողովով ծաղիկ	1729
39	» »	736
40	Նաղմա 3 հատ	279
41	Բանաւոր բանթուճ	814
42	Քառչէ բարձ	277
43	Գաւաթ մը	817
44	Վարագուրի վեց կապ	1617
45	Քառչէ բարձ մը	1366
46	Կողով մը	671
47	Քառչէ տանթել	792
48	Զոյգ մը թեւնոց	174
49	Քառչէ տանթել	105
50	» »	1407
51	» »	1285
52	Տուփ մը մկրատ	1137
53	Քառչէ քսակ	648
54	Վաղօյով ծաղիկ	434
55	Նաղմա 3 հատ	65
56	Քառչէ բանթուճ	1537
57	Քառչէ քսակ	1391

ԷՕԴ

Օրթագիւղի Սանուց ընկերութեան վիճակահանութեանն ալ առաջին երեք թիւերը քաշուելով հետեւեալները մէկ մէկ Օսմանեան ոսկի վասրկած են. ուստի ով որ սոյն սամ սակներէն ունի, պէտք է որ կիւրակէ օրերը յիշեալ դիւղի Ս. Թարգմանչաց վարժարանը Սանուց ընկերութեան ներկայացնէ.

Հաւասիկ վասարկող թիւերը՝
3925 3469 3522

. . . . խմբագիր.

Կարծելով թէ Էլամեան 1867ի Օրացոյցին վերջը գրուած հանելուկին լուծումը հետաքրքրելի է՝ կաղաչեմ որ փոքրիկ անկիւն մը անոր գոհել բարեհաճիք որով զմեզ շնորհապարտ պիտի թողուք ձեզի.

Մարդոց պէտքին ծառայելու
Գործիքներէն մէկն ըլլալով՝
Կ'ուզե՞ս ինձ յանդգնելու
Քեզ կոչել «Սանդ» անունով
(Հաւան կամ ոչ՝ քեզ)
Մեն առնի, նա մանաւանդ
Դեղագործաց հարկաւոր ես,
Որոնք քեզի որչափ աւանդ
Տան կ'օգտանես զի անգութ ես.
Ինչպէս կրնան դպչիլ վիմանց
Հրմունքդ յառաջ քեզ կոտրելէ
Դուն որ այդ ձեւն ես ստացած
Քարէ, փայտէ կամ պղինձէ.
Թոյլ տուր ինծի լեզուէս բռնեմ
«Սանդիտառը» զոյն կոչելով,
Սակայն երբոր փորդ խօթեմ
Մի՛ վախցընէր զիս գործով.

30 մարտ 1867 — Գէորգ Մ. Շերբինեան
Պահչէհիկ

ԶԻՒՊՏԷԹ-ԻԼ-ՄԻՆՇԱԹ

Այս ընտիր Ինշան, որ չորրորդ անգամ ազատ տպուեցաւ գեղեցիկ վերանորոգութեամբ և նոր սրբագրութեամբ, կը ծախուի Սահմանէրուն մէջ նոյն իսկ գրքին հեղինակ Գրիգոր էֆէնտիին և Սահմանա փաշային գլուխը թղթավաճառ Թէվֆիկ էֆէնտիին խանութները և Օրթագիւղ-պաշին Սէրաֆիմէֆէնտիին ընթերցարանը. Գին 15 ղուրուշ.

ԱԶԴ

Պէշիկթաշու նոր ակա սոյն Մաքրուհեան վարժարանին աղջիկ աղայոց համար հայերէնի, գաղղիերէնի, թուաբանութեան և աշխարհագրութեան հմուտ և բանիրուն վարժուհի մը պէտք է. եթէ կայ այնպիսի մը՝ թող ներկայանայ վարժարանին հոգաբարձութեան առաւօտեան մինչև ժամը երեք.

Հոգաբարձութիւն Մաքրուհեան վարժարանին Պէշիկթաշու

ԷՕԴ

Բարեգործական ընկերութեան Տընօրէն ժողովը պատիւ կը համարի բաժանորդաց ծանուցանել, որ յառաջիկայ ապրիլ ամսոյ 18ին Ս. Զատիկ երրորդ օրը, երեքշաբթի ժամը 6ին, Ընդհանուր ժողով պիտի գումարուի 'ի Բերա Լալէ փողոցը թիւ 13, հետեւեալ խնդրոց համար.

1. Ներկայացումն տարեկան հաշուոյ.

2. Ընտրութիւն վերաքննութեան կանոնագրութեան և այլ կարեւոր խնդրոց.

Կ. Պոլիս 17 մարտ 1867

ԷԼ ՇԱՐԳ (ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ)

Լ.ՈՒՍԱՆԿԱՐԻ (ՖՕԹՕԳՐԱՖ)

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՊԷՅՕՂԼՈՒ ՇԻՏԱԿ ՀԱՄԲԱՐ 439

Յիշեալ ընկերութեան լուսանկարի գործարանին մէջ պիտի ծախուի Ա. Հայր Գէորգ Ս. Կաթողիկոսին լուսանկար պատկերը, որ երկու աստակ է, մեծ և փոքր.

Յիշեալ պատկերը վերոյգրեալ գործարանէն և ցոյց տալուելիք յատկացեալ տեղերէն ուրիշ ոչ մի տեղ պիտի ծախուի՝ սուտ և շինծու պիտի համարուի.

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԴՐԱՄՈՑ ԱՐԺՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 6 ԱՊՐԻԼ	Երեքշբ. 4	Չորեքշբ. 5
	Ղուրուշ	Ղուրուշ
Օսմանեան լիրա Մէճ.	104	104
Քառնոց արծաթ		
Լսհամը ումումիէ	31.15	31.5

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 6 ԱՊՐԻԼ

ԱՐՄՏԻՐ

Ցորեն Թայղան կարծր	36—38
» Խամայիլ »	36—37
» Ռում. Պալէքք	32—35
» Վառնա	33—34
» Խարայիլ կակուղ	34—36
» Կալաց »	—
» Պուրկազ »	35—36
Եգիպտացորեն Կալաց	—
Գարի	—15

ՄԵՏԱՔՍ

Պուրսա կարմ թէ ֆէ	570—580
» երկան »	560—580
Շաքի հօխան ֆրանք	
» Պարսկաս	50

ՆԵՐՔԻՆ ԲԵՐՔ

		Ղուրուշ
Բամպակ Պալքէսէր	հօխայ	—11.20
» Կէյվէ	»	—12
» Ատանա	»	—11.20
» Ռուսատան	»	—11
Բուրդ Էնկիւրի լուացուած	»	—14.20
» » չլուացուած	»	— 8
» Պանտըրմա չլուաց.	»	— 8
Ճէյրի Էնկիւրիւ	»	—13.20
» Թոխատ	»	—12
» Զորում	»	—09
Մաղը սեւ	»	—16
» Ճերմակ	»	— 0
Թիֆթիք Էնկիւրիւ	»	—45
Աֆիոնպալքէսէր	»	—250
Քիրէ Տերեւ բանուած	»	00—23
Սալէպ Տաճկաստանի	»	—16
Մեղրամոմ դեղին Տրապիզ.	»	—23.20
» » Անատօլու	»	—23
Սուսամ Ռումէլիի	»	— 0
Կտաւատի հունտ Ռում. Քիլէ		—
» » Պանտրմա	»	—
Զէթ Այվալըք	հօխայ	— 8
» Կիրիտ	»	— 8
Աճառ (Սապօն) Գանտիա	»	— 6.20
» » Միտիլլի	»	— 6
Բրինձ Եգիպտոս Բէշիտ	»	— 4.10
» Տիմեաթ	»	

ԱՐՏԱՔԻՆ ԲԵՐՔ

		Ղուրուշ
Խանվէ Ռիս և Գաֆէ 100 հօխ.		850—950
Շաք. գլուխ 6-10 Լ. կնդ.	»	—
» Փոշի	» »	—235
» Հոլ. գլուխ	» »	—290
» Փոշի	» »	—235
Գաղղ. գլուխ	» »	—290
» Փոշի	» »	—230
Անագ (գալայ)	» »	665—670
Պղպեղ (պիպէր)	հօխայ	— 6
Լեռակ (չիվիտ) Պէնկալա	»	120—135
» » Մատրաս	»	— 45
Անուշաղը (Նըշատըր)	»	— 6.20
Պողպատ (Զէլիք)	մնտուկ	—180
Կապար (Գուրշուն)	»	— 3.20
Թիթեղ (Թէնէքէ) զոյգ մնտ.	»	—340
Զինք տախտակ թիւ 7-12 Հիլ		— 6
Երկաթ Անգ. ձողաձեւ կնդ.		66—68
» Տախտակ 1-14	»	—100
» Բեւեռացու	»	72— 74
» Բոլորակ	»	135—140
» Ռուսիոյ	»	120—130
Քարֆիձա Վարիլ 39 Հիլ.		95—112
Իսթիւպէճ ճէն. զոյգ Մնտ.		—250
» Պէլճ.	»	
» Թրիէսթ	»	
Վառամաչէթ Վիէնա հօխան		— 15
» Թրիէսթ և Գաղղ.	»	— 14

Մասիս լրագրոյ բաժանորդագրութեան տեղերն են Կ. Պոլիս Զինիլի խանը վերի յարկը թիւ 7 Մասիսի խմբագրատունը.

Իսկ գաւառաց մէջ հետեւեալ հոգաբարձուաց սենեակները.

ԻԶՄԻՐ. Յարութիւն աղա Տէտէեան.

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ. Պ. Խոսրով Թ. Էսկիճեան.

ԱՏԱԲԱԶԱՐ. Պ. Յակոբ Սալահոլեան.

ՏՐԱՊԻԶՈՆ. Պ. Խաչատուր Էլմասեան.

ԿԱՐԻՆ. Կարապետ պատուելի Զաքարեան.

ԵԱՇ. Մ. աղա Խաչիկեան.

ՀԱԼԷՊ. Նիկողայոս աղա Տէր Մարգարեան.

ԵՐԶՆԿԱՅ. Ընթերցասիրաց Թանգարան

ՎԱՆ. Գրիգոր աղա Խաճանեան.

Ուրիշ քաղաքներէ ստորագրուիլ ուզողները այս տեղերէն մէկուն հետ կրնան թղթակցիլ.

Խմբագիր-Տնօրէն
Կ. Ս. ԻԹԻԹԻՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՑ
Կ. ՊՕԼԻՍ ԶԻՆԻԼԻ ԽԱՆ